

MONDROS MÜTAREKESİ'NDEN SONRA BATI ANADOLU'DA İTALYAN FAALİYETLERİ

GİRİŞ: Fransız İhtilali'nin getirdiği evrensel değerlerden birisi olan „milliyetçilik“ fikri, bir yandan imparatorluklarda yaşayan azınlıkların bağımsız devletlerini kurmalarını, öte yandan da, aynı değerlere sahip oldukları halde değişik otoriteler altında yaşayan toplulukların millî devletlerini kurmalarını sağlamıştır. Millî birlikten mahrum olan İtalya da, Piomente Krallığı'nın önderliğinde birliğini, dışarıda Avusturya'ya, içeride de kilise ve diğer kent devletlerine karşı verdiği savaşları kazanarak 1861'de kurmuştur. Diğer bazı Avrupa devletlerinde de olduğu gibi milliyetçilik, İtalya'da da bağımsızlık düşüncesiyle ortaya çıkmış olmasına rağmen, birliğin sağlanmasından sonra dış politikada irredentist* bir yön kazanmıştır. Artık İtalya da, „Büyük Devlet“ olmanın sömürgelere sahip olmakla eşanlamı olduğu anlayışından hareket ederek Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeki Trablusgarb'a, Avrupa'nın önde gelen devletlerinin de desteğini alarak ve fazla zorlanmadan yerleşmeyi başarmıştır.

İtalya, Trablusgarb Savaşı'ndan sonra bütün ilgi ve dikkatini Anadolu'ya çevirdi. Bu savaştan sonra Camillo Garroni İstanbul'a, İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki siyasi ve iktisadi menfaatlerini kollamak amacıyla elçi olarak tayin edildi.¹ Ardından, "Doğu'ya yönelmiş emperyalist bir devlet adamı"² olan Dışişleri Bakanı San Giuliano, İtalya'nın Akdeniz siyasetini tespit ettiği bir "*Temel Program*" hazırladı. Bununla; Akdeniz Bölgesi'nde banka şubelerinin açılması, ticarî ilişkilerin kurulması ve mahalli haberleşmenin geliştirilmesi amaçlanıyordu.³

San Giuliano bu programdan başka, Başbakan Giovanni Giolitti'ye 22 Ocak 1913'de sunduğu bir memorandumda, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı izleyeceği yeni politikanın temellerini tespit etmiştir. Dışişleri Bakanına göre, "Türkiye gelecekte gireceği muhtemel bir krizde Avrupa'daki topraklarını kaybedecektir. İtalya'nın menfaati statünün korunmasındadır. Şayet Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi ve paylaşılması gündeme

---

* Irredentizm: İtalya dışında oldukları halde örf, âdet ve dil bakımından İtalyan kökenli olan toplulukların yaşadıkları yerlerin de İtalya'ya ait olması gerektiğini savunan İtalyan dış politika anlayışı.

¹Richard A. Webster, *L'imperialismo industriale italiano, 1908-1915*, İtalyancaya çev: Mariangela Chiabrande, Torino. Giulio Einaudi Ed. 1974, s.458.

²Webster, *a.g.e.* s.458

³Webster, *a.g.e.* s.457-58.

gelirse İtalya da söz sahibi olmalıdır."⁴ Bu memorandumunu ertesi gün İstanbul'daki büyükelçileri Garroni'ye telgrafla bildiren San Giuliano, 23 Şubat 1913'de parlamentoda yaptığı konuşmada, "Doğu Akdeniz Bölgesi'nde meydana gelecek sınır değişikliklerinde İtalya'nın hareketsiz kalmayacağını diğer devletler tarafından bilinmesinden ve bu bölgeye yönelik taleplerinin dikkate alınmasından"⁵ söz etmiştir.

İtalya, daha sonra başta Güneybatı Anadolu Bölgesi olmak üzere Osmanlı Devleti topraklarındaki faaliyetlerini artırmış ve Osmanlı Devleti'nden 10 Ekim 1913'de bir demiryolu yapım imtiyazı almayı başarmıştır. Büyükelçi Garroni'nin yoğun çabaları sonucu elde edilen bu imtiyazla İtalya, Fethiye-Muğla, Antalya-Kızılkaya, Antalya-Alanya ve Antalya-Burdur demiryolunun yapımını üstlenmiştir.⁶ İtalya'nın aldığı bu imtiyaz, bölgede menfaatleri olan İngiltere ile İtalya arasında anlaşmazlığa sebep olmuşsa da⁷ araya savaşın girmesi üzerine İtalya bu imtiyazı kullanamamıştır.⁸

I-İTALYA'NIN LDÜNYA SAVAŞINA GİRMESİ: Fransız İnkılabı'nın getirdiği yeni dünya görüşleri insan hayatında olduğu kadar, devletlerin politikalarında da önemli değişikliklere yol açmıştır. Milliyetçilik hareketleri ve Balkanlardaki çalkantılar, Sanayi İnkılabından sonra ortaya çıkan hammadde ihtiyacının karşılanması için devletlerin sömürgeci politikalar tâkip etmeleri, üretilen malların pazarlanmasının yarattığı problemler, birliklerini sağlayan Almanya ve İtalya'nın da sömürgecilik yarışına katılmaları, Alsas-Loren sorunu, silahlanma yarışının alabildiğine hızlanması ve Osmanlı Devleti'nin hakimiyetindeki Ortadoğu bölgesinde etkin olma mücadelesi gibi nedenler XX.Yüzyıla girerken Avrupa devletlerini "İtilâf" ve "İttifak" olmak üzere iki bloğa ayırmıştı.

⁴ Webster, a.g.e.,s.455.

⁵ Biagio Pace, *L'Italia e L'Asia Minore*, Palermo, 1917,s.14, *Biagio Pace, Dalla pianura di Adalia alla valle del Meandro*, Milano, 1927, s.29-30.

⁶ Pace, *L'Italia...*,s.14-15,24, *Pace, Dalla pianura...*,s.24, *Biagio Pace,Attraverso la regione di Adalia*, Palermo,1915, s.6, *Roberto Paribeni, L'Italia e il Mediterraneo Orientale*, Roma, 1916, s.56, *Giuseppe Bevione, L'Asia Minore e L'Italia*, Torino, 1914,s.72, *Webster, a.g.e.*, s.538, Francesco Di Pretoro, „L'Asia Minore e l'Italia attraverso la storia“, *Gerarchia*,-I-,(25 Ekim 1922), s.612, M.Necib, "Anadolu Üzerindeki İtalya Metalibi", *İkdam*, 12 Temmuz 1919, s.2, E.E.Adamof, *Anadolu'nun Taksimi*, çev:Hüseyin Rahmi, İstanbul,1926,s.19, Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*,İstanbul, Milliyet Yay.1970, s.91-92, Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, c.I, Ankara, 1973, s.216, dipnot:245. Başbakan Giolitti Osmanlı Hükümeti'nden alınan imtiyaz hakkında şunları söylemiştir: "Antalya bölgesinde Türk hükümetinden elde edebildiğimiz ekonomik ve ticari imtiyazdır. Bu imtiyaz bizim için elde edildiği andan çok gelecekte önemlidir ve ekonomik olmaktan çok siyasal değer taşıyor." Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, c.II, kısım:3, Ankara, TTK Yay. 1983, s.465.

⁷ Adamof, a.g.e.,s.19.

⁸ Webster, a.g.e.,s.538, *Taçalan, a.g.e.*,s.92.

28 Haziran 1914'de Avusturya-Macaristan veliahdı Arşidük Ferdinand'a Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından sıkılan kurşun bloklar arasında savaşı başlatmaya yetti. Ağustosun ilk haftasında bloklardaki devletler karşılıklı olarak savaş ilan ederlerken Roma Hükümeti 2 Ağustos 1914'de İtalya'nın tarafsız kalmasına karar verdi.⁹ İtalya, bir süre tarafsız kalmak suretiyle savaşın nasıl gelişeceğini görecekti, bu arada da ordusundaki eksikleri giderecekti.¹⁰ Tarafsızlığını ilan ettikten 3 ay sonra sağ ve sol kesimlerden İtalya'nın savaşa girmesi için baskılar yapılmaya başlandı.¹¹ Almanların savaşta yaptıkları kötülükler, Avusturya'nın İtalya'ya verilecek tâviz konusunda tuttuğu yol ve Almanlar lehinde meclisce çevrilen manevraların yarattığı nefret, bir sene geçmeden durumu değiştirmiş ve halkın büyük bir kısmını İtilâf Devletleri ile birlikte savaşa yöneltmişti.¹² İtalyan milliyetçilerine göre de, Adriyatik'teki İtalyan üstünlüğünün devam ettirilmesi için savaşa Avusturya'nın karşısında girilmeliydi.¹³ Adriyatik'ten başka, İtalya ile Avusturya arasında Güneybatı Anadolu'ya egemen olma konusunda da rekabet vardı.

İtilaf Devletleri ile İtalya arasında 26 Nisan 1915'de gizli Londra Andlaşması imzalanmıştır. Bu andlaşmayla İtalya bir ay içinde savaşa İtilâf Devletleri yanında katılmayı kabul etmiştir. Londra Andlaşması'nın 9.maddesi İtalya'nın Osmanlı topraklarındaki menfaatleri hakkındaydı. Maddeye göre; "Asya Türkiye'sinin tamamen veya kısmen paylaşılması halinde, İtalya'nın Akdeniz Bölgesi'nde adilâne bir pay almasını İtilâf Devletleri tasdik etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü korunur ve büyük devletlerin nüfuz bölgelerinde değişiklik yapılırsa, İtalya'nın çıkarları da göz önünde tutulacaktır. Savaş boyunca Fransa İngiltere ve Rusya; Asya Türkiye'si topraklarında yerler işgal ederlerse, Antalya iline yakın olan Akdeniz Bölgesi İtalya'ya verilecek ve İtalya'nın burasını işgal etme hakkı olacaktır."¹⁴

⁹ Giorgio Candeloro, *Storia dell'Italia moderna*, c.8, (3. bsk.), Milano, Feltrinelli Ed.1989, s.14

¹⁰ Antonio Salandra, "İtalya'nın Tarafsızlığı, 1914-1915", *Hayat*, sayı:86, (19 Temmuz 1928), s.161.

¹¹ Candeloro, *a.g.e.*, s.37-38.

¹² A.Savelli, *İtalya Tarihi*, c.2, çev:G.Kemali Söylemezoğlu, İstanbul, 1940, s.412-13.

¹³ Candeloro, *a.g.e.* s.40. Avusturya, İtalya'nın taleplerini tam olarak tatmin etmeye rıza göstermemesi İtalya'nın İtilâf Devletleri yanında savaşa girmesinde etkili olmuştur. Nahit Sırrı, "Ciyovanni Ciyilitti Hâtrâtına Nazaran-III-", *Ayin Tarihi*, c.XX, sayı:65, (Ağustos 1929), s.4766.

¹⁴ *Oriente Moderno*, -I-, (15 Haziran 1921), s.130, Carlo Sforza, *L'Italia, dal 1914 al 1944*, quale io la vidi, Roma, 1944, s.43-46, Amedeo Giannini, *La questione orientale alla conferenza della pace*, Roma, 1921, s.14,25, Amedeo Giannini, *L'ultima fase della questione orientale*, (1913-1932), Roma, 1933, s.14, Pace, *Dalla pianura...*, s.267-68, Francesco Coppola, "Italia e Inghilterra", *Politica*, -XII-, (15 Ağustos 1922), s.225, Di Pretoro, *a.g.m.*, s.612, Candeloro, *a.g.e.*, s.99, M.Necib, *a.g.m.*, s.2 Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, (2. bsk.), Ankara, 1986, s.18, Bayur, *a.g.e.*, c.III, kısım:2, Ankara, TTK. Yay.1983, s.271, M.Cemil Bilsel, *Lozan*, (2 cilt), İstanbul, 1933, s.275, Tefik Bıyıklıoğlu, *Atatürk Anadolu'da*,

Savaş içindeki gelişmelerden sonra imzalanan St.Jean deMaurienne Andlaşması ile İtalya'ya vaad edilen bölgeler daha sonra yeniden teyid edilmiştir. 8 Ağustos 1917 tarihli St.Jean de Maurienne görüşmelerinin esas alındığı bu memoranduma göre; Rus Hükümeti'nin de onaylaması şartıyla İtalya'ya İzmir vaad edildiği gibi, İzmir'in kuzeyi, Afyon'un güneyi, Kızılırmak'ın güney kavsı ve yakınları, buradan Mersin'in batısından Akdeniz'e uzanan bir hattın içinde kalan Güneybatı Anadolu da İtalya'ya verilmiştir. Ayrıca, Ayvalık körfezinden başlayıp, Balıkesir-Bursa'nın güneyinden Afyon'a varan dairenin içinde kalan bölge de İtalyan nüfuz sahası olarak belirlenmiştir.¹⁵ İtalya bakımından bu bölgelere yerleşmek için sadece savaşa İtilaf devletleri safında girmek ve galip bitirmek yeterli değildi. Asıl mücadele savaşın bitmesinden sonra başlıyordu.

II-MONDROS MÜTAREKESİ VE İTALYA: Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Ateşkes Andlaşması ile, büyük umutlarla girdiği I.Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılmıştır. Osmanlı Devleti için kayıtsız şartsız teslimiyeti öngören Mütareke'deki 7.madde, İtilaf Devletleri'nin savaş esnasında imzaladıkları gizli andlaşmaların uygulamasına zemin hazırlıyordu. Maddeye göre; "İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında herhangi bir stratejik noktayı işgal edebileceklerdi." İtilaf Devletleri'nin Mütareke'ye böyle bir madde koymaktaki gerçek amaçları, gelecekte yapacakları işgallere hukuki bir gerekçe hazırlamaktı.

Mütarekeden sonra İtalya, Paris Konferansı'nda ve müttefikleri nezdinde yaptığı girişimlerle gizli antlaşmalarla kendisine yapılan vaadlerin yerine getirilmesi için çaba sarf etmiştir. Bunun dışında, müttefikleriyle ilişkilerinin seyrine bağlı olarak ve çoğu zaman da onlarla çatışarak ve Anadolu'da yaptığı faaliyetlerle gelecekteki işgallerine zemin hazırlamıştır. Mütarekeden sonra İstanbul'a yüksek komiser olarak gönderilen Kont Carlo Sforza bu politikanın Türkiye ayağında önemli bir role sahiptir. "Türklerle, sömürgeci olarak değil, bir dost olarak geldiğimi göstermeyi arzu ediyordum"¹⁶ diyen Sforza, İtalya'nın Türkiye'ye karşı izlemesi gereken politikanın ana hatlarını da şu şekilde tespit etmiştir: "İtalya, Türkiye'nin bütününe endüstrisi için bir pazar olarak bakmalıdır. Bu yüzden bir çatışmaya karşı çıkmalıdır. Bunun için de Türkiye ile, her iki taraf için de tatminkâr sayılabacak bir barış yapmayı kabul ve arzu etmenin gerekli

---

(2.bsk.), (y.y.), 1981, s.17, Ömer Kürkçüoğlu, *Türk-İngiliz İlişkileri, (1919-1926)*, Ankara, 1978, s.41.

¹⁵ *Oriente Moderno* -I-, (15Ağustos1921), s.130, Giannini, *La questione...*, s.25, Giannini, *L'ultima...*, s.15, Pace, *Dalla pianura...*, s.269-72, Coppola, *a.g.m.*, s.225, Bayur, *a.g.e.*, c.III, kısım:4, Ankara, TTK Yay. 1983, s.24-29, *Türk İstiklâl Harbi,-I-, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, (T.I.H./I)*, Ankara, GenKur. Başk. Yay.1962, s.141, Kurat, *a.g.e.*, s.20, Bilsel, *a.g.e.*, c.1, s.278, Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s.43, Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s.18, Tansel, *a.g.e.*, s.160, Ömer Sâmî Coşar, *Günü Gününe İstiklâl Harbi Gazetesi, 21 Mayıs 1919, s.3*, Osman Olcay, *Sevres Andlaşması'na Doğru*, Ankara, 1981, s.LXIII.

¹⁶ Sforza, *a.g.e.*, s.57.

olduğuna ve Türklerin hoşnutluğunu kazanmanın bizim için elde edilmesi mümkün olan tüm menfaatlerin en güvenli olacağına inanıyordum."¹⁷

Mondros Mütarekesi'nden sonra İtalya'nın müttefiklerine ve Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği politika, savaş esnasında imzalanan gizli antlaşmalara dayanmıştır. Paris'deki barış görüşmelerinde olduğu kadar, İstanbul'daki müttefikler arası ilişkilerde de İtalya için esas olan gizli antlaşmalardır. Nitekim, Müttefik temsilciler arasında yapılan görüşmeler sonunda 1918 Aralık başlarında, Türkiye'de pasaport kontrollerinin nasıl yapılacağı tespit edilmiştir. Buna göre; İstanbul'da kontroller müştereken yerine getirilecek, Karadeniz, Marmara Denizi, Çanakkale ve Filistin sahillerinde kontroller İngiltere, Çanakkale'den Sakız Adası'na kadar olan bölgede; Fransa, Çeşme'den İskenderun sahiline kadar olan bölgede İtalya, (İskenderun dâhil değil) İskenderun'dan Filistin'e kadar olan bölgede yine Fransa tarafından yapılacaktır.¹⁸ Bu projeyi 4 Aralık 1918'de kendisine bildiren Sforza'ya Dışişleri Bakanı Sidney Sonnino cevabında, "Londra ve St.Jean de Maurienne andlaşmalarına göre İtalyan nüfuz bölgesinin takriben, Edremit ve Ayvalık arasından Gediz nehrine kadar uzandığını, bu nedenle bu bölgede pasaport kontrollerinin İtalya tarafından yapılması gerektiğini" yazmıştır.¹⁹ Pasaport kontrollerinden sonra, deniz trafiğinin nasıl kontrol edileceği de 10 Ocak 1919'da tespit edilmiştir. Bu projeye göre, daha sonra İtalyanlar tarafından işgal edilecek olan Edremit, Bodrum, Marmaris, Antalya ve Dalyan'ı İtalyanlar kontrol edeceklerdi.²⁰ Yukarıda belirttiğimiz ve Sonnino'nun yazdıklarında da görüldüğü gibi İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı izleyeceği politikanın esasını, savaş esnasında imzalanan ve İtalya'ya geniş vaatlerde bulunan gizli anlaşmalar oluşturmuştur. İtalya, bu vaatlerin tamamını elde edemeyeceğini biliyor olsa dahi, mümkün olduğunca fazla tâviz koparmak ve büyük devlet olmanın gereği olarak, müttefikleriyle mücadele etmekten geri kalmamıştır. Bir anlamda, İtalya ile Müttefikleri arasında Paris'de yaşanacak rekabetten önce, Müttefiklerinin İstanbul'da İtalya'ya karşı takındıkları tavır, konferansdaki politikalarının provası olmuştur.

III-PARİS BARIŞ KONFERANSI: I.Dünya Savaşı bittikten sonra barış konferansının Paris'de yapılmasına karar verildi. Konferansı bekleyen iki önemli problem, Avrupa sınırlarının yeniden çizilmesi ve Osmanlı Devleti hakkında verilecek karardı. İtilâf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni kendi aralarında paylaştıkları gizli andlaşmalar birer taslak durumundaydı.Konferans masasına ellerinde bu anlaşmalarla gelen İtilâf Devletleri, gizliliğini kaybetmiş bu belgelerin mürekkebi kuruduktan sonra çok şeyin değiştiğinin farkındaydılar. Suriyelilerin Fransız yönetimi altına girmeye

¹⁷ Sforza, *a.g.e.*, s.60, Carlo Sforza, *Makers of Modern Europe*, Indianapolis, The Bobbs-Merill Com. 1930, s.361-62.

¹⁸ *I Documenti Diplomatici Italiani*, sesta serie, 1918-1922, volume:1, (4 Kasım 1918-17 Ocak 1919), (D.D.I.VI/1.), Ministero Degli Affari Esteri, Roma, 1955, s.242, Belge, (B.), 444.

¹⁹ D.D.I.VI/1,s.263,B.478.

²⁰ D.D.I.VI/1, s.452-53, B.846, T.I.H./1, s. 127.

21 Kurat, *a.g.e.*, s. 53.

kesinlikle karşı olmaları, İtalya gibi büyük bir Akdeniz devletinin İzmir ve çevresine egemen olmasını Fransa ve İngiltere'nin istememesi çeşitli bunalımlara yol açtığı gibi, Türkiye probleminin de ivedilikle çözümlenemeyeceğini gösteriyordu.²¹

Bariş görüşmeleri bir anlamda İtilâf Devletleri'ne yapılan vaatlerin meşrulaştırılması anlamına geldiğinden, menfaat çatışmaları beraberinde rekabeti getirdi. Bu rekabette İtalya'nın daha zor durumda olduğu görülmektedir. Daha konferans toplanmadan; 7 Aralık 1918'de İtalya'nın Londra Büyükelçisi Guglielmo Imperiali, Dışişleri Bakanı Sonnino'ya gönderdiği telgrafta, İtalya'nın kendisine yapılan vaatlerin ne kadarının gerçekleşeceği konusundaki endişelerini dile getirdi. Bu telgrafında Imperiali, görüştüğü İngiltere Dışişleri Bakanı James Balfour'a, "İtalya'nın görüşününün 1917 Ağustos'undaki anlaşmanın İtalya'ya tanıdığı haklardan kaynaklandığını" söylemiştir.²² Gerçi bu anlaşma Rusya tarafından onaylanmamıştı ama İtalya bu durumu şu şekilde yorumlamıştır: "Rusya müttefik hükümet olarak varlığını yitirmiş olduğundan ve bu nedenle konu üzerinde söz söyleyebilecek durumda olmadığından, 1917 anlaşmasındaki Rusya'nın rızasına ilişkin kayıt hiç bir şekilde bu anlaşmayı geçersiz kılamaz." Oysa İngiltere, İtalya'nın tezinin hiç bir bakımdan kabul edilemez olduğunu bildirmiştir.²³ Müttefiklerinin bu tutumu İtalyan kamuoyu tarafından da tepkiyle karşılanırken bir İtalyan kaynağı bu dururumu şu şekilde değerlendirmiştir: "Wilson'ın İtalya'ya karşı olan antipatisi, Fransa'nın kıskançlığı ve Akdeniz'de egemenlik kurma konusunda İtalya ile olan rekabeti ve İngiltere'nin de kendi emperyalist çıkarları ve L.George'un Yunanistan'ı kullanmak istemesi, İtalya ile müttefiklerini karşı karşıya getiriyordu."²⁴

Şüphesiz Yunanistan, İtalya'nın müttefikleri arasındaki en büyük rakibiydi. Aynı hedeflere ulaşmak için birbirlerini engel olarak gören bu iki devlet, savaşın bitimiyle birlikte birbirleri aleyhine kampanyalar başlattılar. Mütarekeden sonra Yunan basınında yer alan makalelerde, "Yunanistan'ın Anadolu'daki haklarından" söz ediliyor ve rakipleri olan İtalya ile anlaşmalarının çok zor olduğu ifade edildi.²⁵ "Hem İtalya'nın hem Yunanistan'ın; bölüşülen Osmanlı topraklarında gözü vardı. Menfaat bölgesi değil, yerleşme bölgesi istemekteydiler. Müttefikleri arasında İtalya ikinci sınıftan birinci sınıfa, Yunanistan da hiç olmazsa ikinci sınıfa yükselmenin yolunu sömürge imparatorluğuna sahip olarak Anadolu topraklarının en zengin bölümlerini kullanmaka buluyorlardı."²⁶

Paris Bariş Konferansı başlamadan önce İtalyanlarla yaptığı görüşmelerden istediği sonucu alamayan Venizelos, hem konferansta hem de sonrasında İngiltere

²² D.D.I.VI /1, s.267, B.486.

²³ Olcay, a.g.e., s.125, dipnot:106.

²⁴ Francesco Coppola, "La crisi Orientale e l'Italia" , *Politica*, -VII-, (15 Ocak 1921), s.39-40.

²⁵ D.D.I.VI /1, s.44, B.86.

²⁶ Olcay, a.g.e., s.XXXV.

Başbakanı L.George'un büyük desteğini sağladı. İngiltere, İtalya'yı Akdeniz'de kendisine rakip olarak gördüğü²⁷ ve bu bölgeye vermek istediği şekle uygun olmadığı için Yunanistan'ı destekledi²⁸. İtalya'ya karşı olan bu tavırlara rağmen İtalyan kamuoyu konferans başlarken, hükümetlerinin güçlü bir politika izlemesini istemiştir. Özellikle İtalyan milliyetçilerine göre; "İtalya, İngiltere ve Fransa'nın Doğu'daki yayılmacı politikalarına karşı dengeli bir siyaset tâkip etmeli" idi. Milliyetçi basın devamlı olarak "İtalya'nın savaşta yaptığı fedakârlıkların ancak barış konferansındaki isteklerinin verilmesiyle karşılanabileceğininin" altını çiziyor ve bunun için İtalyan hükümetinin tâviz vermemesini istiyordu.²⁹

Önemli sorunları çözmesi beklenen Paris Barış Konferansı, 32 devletin katılımıyla 18 Ocak 1919'da açıldı. Konferansta İtalya'yı; Başbakan Orlando, Dışişleri Bakanı Sonnino ile birlikte Antonio Salandra, Salvatore Barzilai ve Salvago Raggi temsil ettiler.

Venizelos, konferansa 30 Aralık 1918'de sunduğu bir muhtıra ile Yunanistan'ın taleplerini açıklamıştır .Bu muhtırada Venizelos; "Batı Anadolu'da genel olarak,kuzeyde Bandırma'nın 25 km. kadar doğusundan,764 rakımlı Karadağ-Demircidağ-Uşak'ın 20 km. kadar batısı, Muğla'nın 10 km.kadar doğusu, Bozdağ'ın güneyi ve Akdağ'dan geçtikten sonra Kalkan'ın 10 km.kadar doğusunda, Akdeniz sahilinde son bulan bir hattın batısındaki toprakların Yunanistan'a katılmasını" istemiştir. Venizelos bu toprak taleplerinden başka, Ege Adaları'ndaki ve Oniki Adadaki Rum nüfusunu da katarak Anadolu'da 1.383.333 Rumun yaşadığını iddia etmiştir. Venizelos'a göre, Anadolu "30 asırdan beri" Rumdu.³⁰ Bununla yetinmeyen Venizelos, Rodos ve Oniki Ada'nın da Yunanistan'a verilmesini talep etmiş³¹ ve Çanakkale Boğazı'ndaki İmroz ve Bozcaada'yı da istemiştir.³²

Osmanlı Devleti konferansda daimî bir delegasyon tarafından temsil edilmediğinden ve Venizelos'un talep ettiği yerler daha önce İtalya'ya vaad edilmiş olduğundan Venizelos'un iddialarını cevaplandırmak İtalya'ya düşmüştür. İtalya, De Martino tarafından hazırlanan bir muhtırayı 24 Ocak 1919'da konferansa sunmuştur. Bu muhtırada, "Ortadoğu meselesinin bütün ülkeleri ilgilendirdiği, problemlerin çözümünde

²⁷*Türk İstiklâl Harbi*, c.II, Batı Cephesi, 1.kısım, (T.İ.H.İI/1), Ankara,Genkur.Bşk.Yay.1963,s.21.

²⁸ *Bilsel, a.g.e., c.1,s.292.*

²⁹ Romain Rainero, *Storia della Turchia*, Milano, Marzorati, 1972, s.248. Romain Rainero, "I rapporti italo-Turco nel periodo fascista", *il Velro*, 2-4 ,Anno:XIII, (Mart 1979) ,s.392.

³⁰ Venizelos'un konferansa sunduğu bu muhtıra hakkında daha geniş bilgi için bakınız: *Giannini, L'ultima...*, s.19, T.İ.H.İI/1, s.8-13, Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, çev:Hakkı Devrim, İstanbul, 1974, s.32, Celal Bayar, *Ben de Yazdım*,c.5,İstanbul,1967,s.1466, Bu muhtıra hakkında küçük bir haber; *Vakit*,4 Mart 1919.

³¹ Şerafettin Turan,"Rodos ve Oniki Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı", *Belleten*, c.XXIX, Ankara, TTK Yay.1965,s.105.

³² *Kitsikis, a.g.e., s. 35.*

Türklerin ekonomik ve moral güçlerinin bozulmaması gerektiği, İtalya'nın haklarının 1915 ve 1917 anlaşmaları dikkate alınarak korunması" istenmiş ve "Anadoluda büyük bir Türk çoğunluğa karşı az miktarda Rum ve Ermeni'nin yaşamakta olduğu" ifade edilmiştir.³³ Bu muhtıradan sonra Sonnino, Sforza'dan, Venizelos'un Anadolu'nun nüfus yapısı hakkındaki iddialarına cevap vermek için kendisine Konya, Bursa ve İzmir hakkında istatistikî bilgiler göndermesini istemiştir.³⁴

İtalya, konferansta Anadolu hakkındaki düşüncelerini açıkladıktan sonra 7 Şubat'ta, Adriyatik'teki talepleri hakkındaki bir memorandumu daha konferansa sunmuştur. Barzilai tarafından verilen bu memorandumda İtalya, "kazanılan zaferde zor durumda olmasına rağmen kendisinin de katkısı olduğunu, özellikle, savaşın son döneminde Avusturya'ya karşı zaferin İtalyan askerinin gayretiyle kazanıldığı, fakat savaşın İtalya'yı ekonomik açıdan çok kötü bir duruma getirdiği, bu bakımdan İtalya'nın tatmin edilmesi gerektiği" ifade edilmiş ve Londra Andlaşmasının 4.ve 5. maddelerine dayanılarak Fiume ve Spalato'nun tarihi, coğrafi ve stratejik açılarından dolayı İtalya'ya ait olduğu iddia edilmiştir.³⁵ İtalya'nın Fiume ve Spalato hakkındaki iddialarına karşı Yugoslavya da 12 Şubat'ta karşı bir memorandum sunarak, "Wilson'ın kendileriyle İtalyanlar arasında hakemlik yapmasını" teklif etmişse de bu öneri İtalyanlar tarafından kabul edilmemiştir.³⁶ Adriyatik'deki isteklerinin kabul edilmemesi İtalya için konferanstaki ilk hayal kırıklığı olmuştur.

İtalya'nın konferanstaki tutumu, Türklerin hakkını savunmaktan çok kendi çıkarları içindir. Fakat, İtalya'nın konferansta müttefiklerinden gördüğü davranış ve Anadolu ve Adriyatik'deki taleplerine olumlu cevap verilmemesi İtalya'nın Türkiye politikasında önemli değişikliklere yol açmıştır. Türkiye politikasını, müttefiklerinden büyük oranda bağımsız hale getiren İtalya, Türklere daha fazla yaklaşmış ve menfaatlerini korumak için yalnız başına hareket etmiştir. 1921 Temmuz'unda della Torretta'nın Dışişleri Bakanı olduğu dönemde bir süre değişen ve tekrar müttefikleriyle ortak politikalar izleyen İtalya'nın, Müttefiklerinden bağımsız bir Türkiye politikası izlemesi, Millî Mücadele hareketi bakımından, İtalya için ayırt edici bir özellik olmuştur. Bu politika İtalya için olumlu ve olumsuz yönleri beraberinde getirmiştir. Bu politika ile İtalya'yı Türkiye'ye karşı avantajlı hale getiren nokta, İtalya'nın müttefikleriyle olan ilişkilerinde dezavantaja dönüşmüştür. İtalya, Lozan Konferansı'na kadar, hedeflerine ulaşmak için Millî Mücadele hareketine sempati beslerken, bu, müttefikleri tarafından İtalya aleyhine kullanılmıştır.

³³ *I Documenti Diplomatici Italiani*, sesta serie, 1918-1922, volume:2, (18 Ocak -23 Mart 1919), (D.D.I.VI /2), Ministero Degli Affari Esteri, Roma, 1980, s.52-54-B.96.

³⁴ *D.D.I.VI /2*, s.159, B.234.

³⁵ "Memoriale della delegazione italiana alla conferenza della pace", (7 Şubat 1919), *Politica*, - IV-, (30 Nisan 1920), s. 239-48, Candeloro, *a.g.e.*, s. 249.

³⁶ Candeloro, *a.g.e.*, s. 250.

IV-BATI ANADOLU'DA İTALYAN FAALİYETLERİ: Batı Anadolu Bölgesi ile I.Dünya Savaşı'ndan önce ilgilenmeye başlayan İtalya, Mütareke'den sonra, kendisine Anadolu'da geniş bir bölge vaad edilmiş galip bir devlet olarak, başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu'da yoğun bir faaliyet başlatmıştır. Bu çalışmalarla İtalya'nın hedefi; bölgeyi ve insanların tanıyarak tepkilerini ölçmek ve kendisini onlara alıştırmak, hak iddia ettiği topraklardaki faaliyetleriyle müttefiklerine varlığını kabul ettirmek ve nihayet gelecekteki işgallerine zemin hazırlamaktır.

İtalya'nın milliyetçi baskılarla ayakta tutulan Anadolu politikası, kendisine fazla gelen insanıma iş alanı açmak, kömür ve buğday elde etmek için, yabancı topraklara ihtiyaç duyması nedeniyle ekonomik ve sosyal temele de dayanıyordu. İtalyanların kafalarında Anadolu, I.Dünya Savaşı'ndan önceki Afrika'nın yerini almıştı. Konya ve Aydın'a verimli tahıl ambarları, el değmemiş kaynakları olan topraklar gözüyle bakılıyordu.İtalya bu bölgelerde çok şey kazanacak ve hiç bir şey kaybetmeyecekti.³⁷ Daha savaş bitmeden,27 Nisan 1917'de Corriere Della Sera gazetesi şunları yazmıştı:"İngiliz menfaatlerinin ağırlık merkezi Mezopotamya, Fransa'nınki Suriye, İtalya'nınki ise, İzmir, Konya ve Adana'dır."³⁸

Dünya savaşından sonra büyük toplumsal çalkantılar içinde bulunan İtalya'da kurulu düzenin dış siyasette başarısızlığa tahammülü olmadığı gibi, başarılarla da şiddetle ihtiyacı vardı.³⁹ Kamuoyundaki beklentilerin farkında olan İtalya "Batı Anadolu'nun kalbi ve beyni"⁴⁰ olarak gördüğü İzmir'e sahip olmak için Yunanistan ile kıyasıya bir mücadeleye girişti. İki ülkenin İzmir'e ve bölgeye sahip olmak için verdikleri mücadelede amaç, bölgeyi doğrudan doğruya kendi ülkelerinin bir uzantısı haline getirmektir.⁴¹

İtalya, İzmir'in kendisine verilmesi gerektiğini iddia ederken bir takım nedenler ileri sürmüştür ki, birincisi, İzmir'in gizli anlaşmalarla İtalya'ya vaad edilmiş olmasıdır. Bunun dışında İzmir, Batı Anadolu'nun en önemli limanına sahip olduğu gibi, Aydın, Konya ve Bursa vilayetlerinin ihraç yeri ve bu vilayetlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Zengin Menderes vâdisinin ürünlerinin dışa açıldığı yer de İzmir'dir. Bu vâdi İtalyan sermayesiyle daha verimli hâle getirilecekti. Demiryollarının merkezi durumundaki İzmir'de, İtalyan ve diğer önemli yabancı bankaların şubelerinin bulunması, Levant ticaretinin nabzının attığı yer olması İzmir'i İtalya için câzip hale getiriyordu. Stratejik açıdan da İzmir körfezi savaş gemileri için uygun bir yer olduğu gibi Oniki Ada'ya yakın olması nedeniyle de İtalya'ya büyük yararlar sağlayabilirdi.⁴² Bunlara ilaveten, Alsancak

³⁷ Michael Llewelyn Smith, *Anadolu Üzerindeki Göz*, çev: Halim İnal, İstanbul, 1978, s. 81.

³⁸ E.Ziya Karal, "İtilâf Devletleri ve İzmir", *C.H.P. Konferansları*, -4-, Ankara, 1939, s.71.

³⁹ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, İstanbul, 1983, s. 259.

⁴⁰ Bevione, *a.g.e.*,s.83.

⁴¹ *Olçay, a.g.e.*,s.XIV.

⁴² A.R. "Smirne", *Politica*, -II-, (16 Haziran 1919), s.288-89, Carlo Manetti, *La politica italiana nel Levante e l'espansione economica in Anatolia*, Firenze, 1921, s.33. Carlo Manetti,

Garı civarındaki mahallelerinde yaşayan bir İtalyan topluluğunun bulunması da İtalya için bir avantajdı.⁴³

İtalya, mütarekeden hemen sonra, kendisi için son derece önemli olan İzmir ve Antalya'ya birer konsolos gönderdi .Her ikisi de savaştan önce aynı yerlerde görev yapmış olan Tommaso Carletti İzmir'e, Agostini Ferrante de Antalya'ya konsolos olarak tayin edildiler.⁴⁴ İzmir'e kasım sonlarında Sforza'nın tavsiyesi üzerine Teğmen Manfredi siyasi temsilci olarak atandı.⁴⁵ Aynı dönemde İzmir jandarma mıntika müfettişlik dairesine de İtalya'dan Binbaşı Carossini gönderildi.⁴⁶

Mondros Mütarekesi'nden sonra İzmir'de yaşayan Rumlarla İtalyanlar arasında, devletlerinin de desteklediği müthiş bir mücadele yaşanmıştır. İki toplum arasındaki ilk gövde gösterisi, İngiliz Binbaşı Dickson'ın şehire geldiği 6 Kasım 1918 günü yaşanmıştır. İzmir'in temsil ettikleri devlete verilmesi için İngiliz binbaşıya şehirdeki etkinliklerini göstermek isteyen iki toplum, İzmir'de bayrak dağıtma yarışına girişmişlerdir. Bu kampanya münasebetiyle İzmir'de 12 bin İtalyan bayrağı ve bunun iki katı kadar da Yunan bayrağı dağıtılmıştır.⁴⁷ Dickson'ı, "zito" sesleriyle karşılayan Rumlar, Kordon'da bir İtalyan tarafından işletilmekte olan sinemaya yürümüşler ve sinemasına Yunan bayrağı çekilmesini kabul etmeyen İtalyanı dövüp camlarını kırmışlardır.⁴⁸ Rumlar bu hareketleriyle İtalyanları sindirirken dolaylı olarak da Türklere göz dağı vermiş oluyorlardı.

İzmirli Rumların taşkınlıkları İtalyan basınında da tepkiyle karşılanmıştır. İzmir olaylarını değerlendiren Corrire D'Italia gazetesi, "İzmir'de Yunan propagandasının pek canlı olduğunu ve Rumların İtalyan bayraklarını parçaladıklarını, çarpışmalar ve yaralanmalar olduğunu" yazmıştır. il Tempo gazetesinde de şu satırlara yer verilmiştir: "İtalya; Spalato'dan İzmir'e kadar hedef alınan bayrakları ve çocuklarıyla hakarete uğramıştır. Bu hoş görülemez bir durumdur."⁴⁹

L'Anatolia, Firenze, 1922, s.202, Bevione, a.g.e., s.80. I.Dünya Savaşı'ndan önce İzmir'den; İngiltere, Amerika, Fransa ve İtalya'ya yapılan ihracatta İtalya 14.868.590 Lira ile sonuncuydu. İzmir'e yapılan ithalatta ise İtalya, İngiltere'den sonra 35.387.130 Lira ile üçüncü sırada bulunuyordu. *Peyam*, 20 Ağustos 1919, s.2.

⁴³ Manetti, *L'Anatolia*, s.202, Pace, *Dalla pianura...*, s.190.

⁴⁴ *T.İ.H./1*, s.132.

⁴⁵ *D.D.I.VI/1*, s.142, B.289, *T.İ.H./1*, s.132.

⁴⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi, (B.O.A.DH-ŞFR), *Dosya*, (D.), 97, *Vesika*, (V).1.

⁴⁷ *Köylü*, 4 *Teşrin-i sâni* 1918.

⁴⁸ *Anadolu*, 11 *Teşrin-i sâni* 1918.

⁴⁹ *Kitsikis*, a.g.e. s.50.

Propagandaya önem veren İtalyanlar, İzmir'de, Kasım 1918'de, Le Levant isimli bir gazete yayınlamaya başladılar. Yunanlılara göre bu sabah gazetesi bir Türk-İtalyan yayın organıydı.⁵⁰

6 Kasım'daki olaydan ve Karşıyaka'da Rumların bir İtalyanı "boğazlamalarından"⁵¹ sonra İzmir'de İtalyanları Türklere daha fazla yaklaştırmışlardır. Bir yerde ortak düşman olan Rumlara karşı İtalyanlarla Türklerin birlikte hareket etmeleri doğalsa da, İtalyanlar bunu kendi lehlerine kullanmak istemişlerdir. Düzenledikleri çay, toplantı, balo gibi eğlencelere Türkleri de davet ederek, mütarekenin ezikliğini yaşayan bu toplumun dostluğunu kazanmaya çalışan İtalyanlar,⁵² bir taraftan da Kemeraltı kahvelerinde isteyen Türklere İtalyan pasaportu dağıtmışlardır.⁵³ Bu hareketlerine karşı Türklere gelebilecek tepkileri yumuşatmak için de, Rumları kızdırmak pahasına Kramer Palas'da, orkestraya "Türk Marşı"nın çaldırmaktan geri kalmamışlardır.⁵⁴ İzmir'de Rumlara ve Yunanistan'a karşı doğal bir Türk-İtalyan işbirliğinin başlaması, Türklerde, haklarının savunulması ve Avrupa'ya duyurulmasında İtalya'nın "aracı" olması gibi bir beklentiyi de beraberinde getirmiştir. Barış konferansında İzmir'in geleceğinin tartışıldığı dönemde, Mûsâvât gazetesinde, İtalyan temsilci Manfredi'ye hitaben aşağıdaki mektup yayınlamıştır.

"İtalya devlet-i fahîmesi İzmir komiseri şövalye Manfredi hazretlerine

Bir devlet yenilse bile, içişlerine ve dışişlerine karışılmaması devletler hukukundadır. Biz Türklere İzmir meselesini "nâmus ve şeref meselesi" olmak üzere kaydediyoruz. İzmir'in Türk hâkimiyetinden alı nasını, mâsum Türk milletinin hukukunun korunması hakkında alınmayacak bir kararı "hayâl-i ham" olarak görüyoruz. Bunun aksine bir kararı, millet prensibine vurulmuş müthiş bir darbe olarak kabul ediyoruz. Eğer İtilâf Devletleri kararlarını kesin olarak vermişlerse, Türklerin son hedeflerinin Yunanlıların son olacağına şüpheleri olmasın... İtilâf Devletlerinin, şan ve şerefle ölmeye alışmış Türk milletinin, "koyunlar" gibi Yunan zulmüne başlarını uzatmak suretiyle kendisine verilen vatanda yaşayacaklarından emin olduklarını sanıyoruz. Eminiz ki, siyasî notalar, muhripler, dretmotlar bir milletin şeref ve haysiyetinin devamında, birleştireceği fedakârlığa karşı duramaz. Bu bakımdandır ki, yarın daha mutlu yaşayabilmek ve İtalya devleti ile gelecekte daha iyi ilişkiler içinde bulunabilmek için zât-ı sâmilinin temsil ettikleri hükümet-i muazzamadan haklarımıza biraz daha hürmet gösterilmesini bekliyoruz. Bunu temin için yapacağınız her gayret,

⁵⁰ Engin Berber, *Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, İzmir, Dokuz Eylül Ün. Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens. (1993), s. 127, 180. (Doktora Tezi.).

⁵¹ Zeki Arıkan, *Mütareke'de İzmir Basını*, Ankara, Atatürk Araş. Merk. Yay. 1989, s. 25.

⁵² *Hukuk-u Beşer*, 20 Şubat 1919.

⁵³ Nail Moralı, *Mütareke'de İzmir, Önceleri ve Sonraları*, İstanbul, 1976, s. 143, Sevilay Özkes, *Mihail Rodas'ın Anıları ve Önemi*, İzmir, Dokuz Eylül Ün. Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens. (Yüksek Lisans Tezi), 1992, s. 33.

⁵⁴ *Memleket*, 21 Şubat 1919, Özkes, a.g.t., s. 32.

artık hiç bir zulme tahammül etmeyecek olan Türklerle İtalyanların ilişkilerinin düzeltilmesi konusunda ilk adım olacaktır.

İşitiyoruz ki, barış konferansı, Epir, Güney Trakya, Arnavutluk, Adalar ve Ege Denizi'ndeki Türk vilayetlerini, Venizelos'un parlak cümlelerine kanarak Yunanlılara vermiş. İzmir'in Yunanlıların meşru hakkı olduğuna karar verilmiş. Şövalye cenabları! Mazlum milletler haklarının çiğnenmesine bir noktaya kadar tahammül ederler. Bundan fazlasını istemek, bu milletin idaresini kendi siyاسilerinden alarak, kanına, namusuna, mevcudiyetine el uzatmak demektir .Türklerin son silahı nâmuslarıdır...Değil İzmir'in, memleketimizin her noktası, adalet ve hak uğruna mücadele edeceklerine inandığımız İngiliz,Fransız, Amerikan,İtalyan dostlarımızın hakkımızın verilmesine hizmet eden her türlü mesaisine sinemizi açtık. Sizi hürmetle selamlarız. Fakat bizim en tabii hakkımıza tecavüz edildiği zaman, İzmir Yunanlılara verildiği takdirde,bu namus ve hak mücadelesini kabul ederiz...

Biz, bu son hadde gelmeden,yapacağımız çalışmada İtalya devletinin hak ve namus yolunda bize yardımcı olacağını ümit etmekteyiz. Son alınan haberlerde İtalya hükümetinin Yunanistan'ın İzmir üzerindeki hak-ı meşruunu(!) kabul ettiği bildiriliyor. Hükümetinizin bu açık haksızlığı kabul etmeyeceğine emin olduğumuzdan, şüpheyle karşıladığımızı arzeder, zât- sâmfilerinin, hükümetiniz adına bu haberleri yalanlayarak, bizi tatmin etmekle lütf buyuracağınızı ümit ve insanlık rehberi olan devletinizden insaniyet nâmina temenni ederiz."⁵⁵

Müsâvât'ın İtalyan temsilciliğinden beklediği açıklamaya gazetenin sonraki sayılarında rastlanmamıştır. Fakat İtalya, Anadolu'nun geleceği hakkında Yunanistan ile anlaşığı ve işbirliği yaptığı yolundaki haberleri resmen yalanlamıştır.⁵⁶

Müsâvât'da yukarıdaki makalenin yayınlanmasından bir kaç gün sonra, İtalyan temsilci Manfredi İzmir valisi Nurettin Paşa'yı ziyaret etmiştir. Nurettin Paşa bu ziyaret hakkında aşağıdaki telgrafı 23 Şubat 1919'da Harbiye Nezareti'ne göndermiştir: "Ziyaretime gelen İtalya siyasi temsilcisi, Osmanlı Devleti'nin 'muavenet bölgeleri' adı altında İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetlerince 3 bölgeye ayrıldığını ve adı geçen ülkelerin murâkâbe edilmesine İtilâf Devletleri tarafından karar verildiğini ifade ederek, Edremit'den Antalya'ya kadar olan İtalyan muavenet bölgesinin sahildeki Rumların varlığı sebebiyle Yunanistan'ın kontrolüne verilmesi için Yunanistan tarafında gayret edilmekte bulunduğunu ve İtalya'nın nüfuzunu artırmasını çekemeyen Fransız hükümetinin Yunanistan'a yardım ettiğini beyan ve artık Osmanlı Devleti için son sözü söylemek zamanı geldiğinden bahisle, İtalya murâkâbesine taraftar olduğunu izharı münasip olacağını ve bu suretle İslâm halkın selamet-i âtiyelerinin temine alınabileceğini dermeyan eyledi. Cevaben, gayemiz Osmanlı hâkimiyetinin korunması ve bağımsızlığın devam ettirilmesi olduğundan, bütün çalışmalarımızın bu amacı sağlamak olduğunu ve bundan dolayı şimdilik hiç bir devletin taht-ı murâkâbesine girmek arzu ve

⁵⁵ *Müsâvât*,18 Şubat 1919.

⁵⁶ *Hukuk-u Beşer*,19,20 Şubat 1919.

talebinde bulunamayacağımızı beyan,girdikleri İslâm memleketlerinde müslümanları imha usulünü gaddarane surette uygulayan Yunanistan hükümetinin murâkâbesine asla razı olamayacağımızı ve bir hâl-i istirâ karşısında kalındığı takdirde, düvel-i muazzamanın tercih edilmesi ve o meyanda İtalya'nın da nazar-ı dikkate alınması tabî olacağını, gösterdikleri dostane duygulardan ötürü müteşekkîr bulunduğumuzu ve durumu önemle inceleyip izlediğimizi ve izleyeceğimizi ilave ve bu babda alacakları bilginin îtasını rica ettim.Yardım vaadiyle ve memnun olarak ayrıldı."⁵⁷

İtalyan temsilcinin yukarıda iddia ettiği gibi o dönemde henüz Anadolu'nun İngiltere, Fransa ve İtalya arasında "muavenet bölgeleri"ne ayrılması söz konusu değildi. Osmanlı toprakları İngiltere, Fransa ve İtalya arasında, Sevr Andlaşması ile birlikte imzalanan "Üçlü Anlaşma" ile paylaşılmıştır. Burada dikkat çeken iki noktadan ilki, İtalyanların, barış konferansındaki gelişmeleri Osmanlı Hükümeti'ne yansıtıran çarpıtarak işlerine geldiği şekliyle yorumlamalarıdır .İkinci nokta ise, İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti hakkında verecekleri kararda Osmanlı Devleti'ne rağmen hareket ederken, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ni devreye sokarak müttefiklerinden farklı bir politika benimsemiş olduğunu göstermesidir.

İzmir'in Türk aydınları Mondros Ateşkes Anlaşması'nın getirdiği tehlikeyi görenek derhal teşkilatlanmaya başlamışlardı. Binbaşı Dickson'ın İzmir'e geldiği gün Rumların gösterilerini izleyen Morahzâde Halit ve Nail beylerle maliye müfettişi Menemenlizâde Muvaffak, emekli binbaşı Hüseyin Lütfi, İtibar-ı Millî Bankası ikinci müdürü Abdurrahman Sâmî beyler, Hâlit Bey'in teklifi üzerine İzmir Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'ni gayr-ı resmi olarak kurmuşlardı. Aralık ayının ilk günlerinde tüzük ve kuruluş dilekçesini vilayete veren ve İzmir Müdafaa-yı Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti adını alan cemiyet, İzmir'in Türk egemenliğinde kalır. ısı için çeşitli çalışmalar yapmıştı.

Bu cemiyet, 1919 Mart'ında yapacağı büyük kongreden önce, bir heyeti Sultan Vahideddin, Sadırâzam Tevfik Paşa ve İstanbul'daki yüksek komiserlere birer muhtıra vermesi için İstanbul'a göndermiştir. Heyet, Tevfik Paşa'nın 3 Mart 1919'da istifası üzerine hükümetle ilişki kuramamıştır. Bununla birlikte heyetin dış ilişkilerden sorumlu üyesi Morahzâde Nail Bey, Sforza ile görüşmüştür. Sforza, "İzmir'in işgalinin gün değil, saat meselesi olduğunu, zaman geçmeden, 'Yunanlıları istemiyoruz, İtalyanların İzmir'de görev almasını uygun görüyoruz' diye bir dilekçe hazırlanmasını söyledi. Mümkünse büyük bir gösteri yapılmasını teklif eden Sforza, böyle birgirişimin Paris'e ulaştırılmasında İtalya'nın yardımcı olacağını eklemiştir. Nail Bey'in, İtalyanlardan yardım beklediklerini, ancak, "ne Yunanlı ne de siz" demesi üzerine Sforza daha fazla ısrar etmemiştir.Nail Bey yanında Câmi Bey olduğu halde Sforza ile ikinci kez görüşmüştür. Bu görüşmede, "İzmir'e Yunanlıların gönderilmesinin bir felaket doğuracağını" konferansa anlatılmasında mutabık kalınmıştır. Heyet, yanlarında Ahmet

⁵⁷ T.C. Roma Büyükelçiliği Arşivi, (R.B.A.), Kutu.(K). 125, Dosya.(D.), 7, Harp Tarihi Vesikalar Dergisi, (H.T.V.D.), sayı:42,B.991, T.İ.H./1,s.132-133.

Dino ve Câmi beyler olduğu halde, Sforza'nın emirlerine tahsis ettiği Bronzetti torpidosuyla İzmir'e dönmüştür.⁵⁸

Sforza, İzmir heyetiyle yaptığı görüşmeler hakkında Sonnino'ya aşağıdaki telgrafi göndermiştir: "Meşhur Arnavutlardan ve gördüğüm kadarıyla bizim için çok uygun birisi olan Ahmet Dino geldi. İzmir'de etkili olduğu için dikkate almalıyız. Arkadaşlarıyla birlikte kabul ettim ve çok açık bir konuşma yaptım. Ahmet Dino, İtalyanlara hizmet etmeyi dilediğini ve buna hazır olduğunu söyledi. Ahmet Dino'nun arkadaşları da muteber insanlardır. Edirne eski valisi Cemal Bey İzmirli, Câmi Bey ise Dâhiliye Nezareti eski müsteşarıdır. Bunlar, Rumlardan nefret eden Gençtürkler'den ve akıllı insanlardır. Türklere hizmet etmenin ve onları bu bölgede güçlü ve üstün olan Rumların tehdidinden kurtarmanın tehlikeli olduğunu kabul ettiler. İtalyan nüfuzuna girdikleri takdirde, dürüst insanları seçmelerinin gerekli olduğuna dikkatlerini çektim. Ahmet Dino, İtalyan tabiyetine bile geçebileceğini söyledi, ben de ona, herhangi bir tehlike karşısında geniş güvenceler verdim. Seyahat ve propaganda çalışmaları için gerekli olan parayı ve harçlıklarını temin ettim. Diğer dört arkadaşlarıyla birlikte -ki hepsi de İzmir'in tanınmış ailelerine mensuplar- Bronzetti ile bu akşam İzmir'e hareket ediyorlar. Gemiden karaya gizlice çıkacaklar."⁵⁹

İzmir Müdafaa-yı Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti büyük kongresini 17-19 Mart 1919'da yapmış ve bir konuşma yapan Ahmet Dino özetle şunları söylemiştir: "Şehir halkı adına yapılacak bir başvuru İtalya hükümetini harekete geçirir ve kendisine yapılmış olan başvuruyu, büyük devletlerden birisi olarak, elbette reddetmez. Bu takdirde, İtalya kara ve deniz kuvvetlerinin İzmir ve çevresini herhangi bir yabancı işgaline karşı savunmuş olur. Bunun için yapılacak olan şey, şehir halkı adına ve mümkün olduğu kadar çok imza ile mazbatalar düzenlemek ve onları İtalya hükümetine ulaştırmaktır."⁶⁰ Kongerede böyle bir karar alınmamış fakat İzmir'deki İtalyan propagandası devam etmiştir.

Mütareke döneminde İtalya'nın İzmir ve Antalya ile birlikte üzerinde durduğu iki yer Marmaris ve Fethiye olmuştur. Mütarekenin imzalanmasından hemen sonra, Marmaris'de başlayan faaliyetler öylesine dikkat çekecek yoğunluğa ulaşmıştı ki, bu durum İzmir basını tarafından "Marmaris'in işgal edildiği" şeklinde yorumlanınca XVII.Kolordu komutanı Nurettin Paşa bu tip haberleri yalanlamak zorunda kalmıştır.⁶¹ 29 Aralık 1918'de Marmaris'e gelen bir İtalyan muhribinden karaya çıkan iki binbaşı, hükümet konağını ziyaret ettikten sonra kasabayı baştan başa dolaşarak, askerî binaların, hastahanelerin ve fırınların durumunu tespit ederek Rodos'a döndüler. Ortada

⁵⁸ Morali, a.g.e., s.142-45, Nail Morali, *Mütareke'de İzmir Olayları*, Ankara, TTK Yay. 1973, s.51-52.

⁵⁹ D.D.I.VI/2, s.255-56, B.374.

⁶⁰ Cemal Kutay, *Millî Mücadele'de Öncekiler ve Sonrakiler*, İstanbul, 1963, s.268-70.

⁶¹ *Anadolu*, 29 Teşrin-i sani 1918.

âsayışsizliğe sebep sayılacak hiç bir şey yokken, İtalyanların, halkı tamamen Türk olan Marmaris'deki incelemeleri şüphesiz ki, kasabanın işgaline hazırlıktı.⁶²

Marmaris limanının gemilerin demir atması için uygun bir yer olduğunu⁶³ düşünen İtalyanlar, 4 Ocak 1919'da biri kruvazör olmak üzere, 3 savaş ve 2 nakliye gemisinden oluşan bir filoyu Marmaris'e gönderdiler. Filo komutanı 7 Ocak'ta kaymakamlığı ziyaret ederek, "fırtınalar sebebiyle Rodos'da kömür deposu tesisine yer olmadığından, Marmaris'de bir kömür deposu tesis edileceğini" söyledi ve kaymakamdan akşama kadar yer göstermesini istedi. Depo inşa edilecek yerleri gezen komutan, müfreze komutanı mülazim Hasan Efendi'nin "neden orada bulunduğunu ve askerinin niçin terhis edilmediğini" sordu.⁶⁴ Marmaris'deki gelişmeleri XVII.Kolordu komutanlığına yazan 57.Tümen komutanı Albay M.Şefik Bey Mentеше Kıyı Alay Komutanlığı'na 8 Ocak'ta verdiği cevapta, "Marmaris'de İtalyanların kömür deposu tesis etmelerinin işgal vesilesi olabileceğini, üst makamdan cevap alınmaya kadar depo yapımının tehir edilmesini" istedi.⁶⁵

XVII.Kolordudan 57.Tümen'e 11 Ocakta verilen cevapta; "bu husun mahallî hükümet, mülkiye ve askeriyenin yetkisi dışında, hükümetin muvaffakatının şart olduğu, ve izin gelene kadar beklenilmesi"⁶⁶ istendi ve şu tâlimat verildi:

1-İtalyanlar kasabaya ihraç yaptıkları takdirde, bunun mütarekenâmeye aykırı olduğu, tam bir âsayiş ve sülkûnet içinde bulunan ve stratejik bakımdan hiç bir önemi bulunmayan kasabanın işgalinde, İstanbul Hükümeti'nin emir ve müsaadesi olmadıkça rıza gösterilemeyeceği kendilerine uygun bir dille anlatılacaktır.

2-Buna rağmen, işgal teşebbüsünde bulunacak olurlarsa, üst makamlardan emir gelinceye kadar işgalin tehrine çalışılacak.

3-Bu da bir netice vermeyecek olursa, işgale karşı protesto ile iktifa edilerek sert muameleden kaçınılacaktır.⁶⁷

Osmanlı makamları arasında yazışmalar devam ederken, İtalyanlar, kaymakam Tahir Bey'e kömür deposu inşa etmekten vaz geçtiklerini bildirdiler.⁶⁸

⁶² T.İ.H./1, s.142.

⁶³ D.D.I.VI /1. S.442, B.831, Carlo Manetti, *L'Anatolia Meridionale*, Firenze, 1921, s.11, Manetti, *L'Anatolia*, s.218.

⁶⁴ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivi, (ATASE Arş.), Klasör, (Kl.), 400, Dosya,(D.)1,Fihrist,(Fh.)1,T.İ.H./1,s.142, Mehmed Şefik Aker, *İstiklâl Harbi'nde 57.Tümen ve Aydın Milli Cidali*, c.1, İstanbul, Askeri Mat. 1937, s.13.

⁶⁵ ATASE Arş.Kl.400,D.1,Fh.2, Aker,a.g.e.s.13.

⁶⁶ ATASE Arş.Kl.400, D.1,Fh.2.

⁶⁷ T.İ.H./1,s.142.

⁶⁸ ATASE Arş.Kl.400,D.1,Fh.7.

Marmaris'e gelen savaş gemilerindeki askerlerin "Marmaris Bizimidir" şeklinde tezahürat yapmaları,⁶⁹ aynı günlerde Fethiye'ye gelen İtalyan motorundan karaya çıkan bir subayın çeşitli incelemelerde bulunarak notlar alması⁷⁰ ve Rodos'un İtalyan belediye başkanının Antalya'ya gelmesi,⁷¹ son anda vaz geçilmiş bir işgal teşebbüsüdür. Rodos'dan hareket etmiş olan bu birliklerin amacı, Antalya, Marmaris ve Fethiye'yi işgal etmekti. Ancak kötü hava şartları ve Dışişleri Bakanlığı'nun Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na, "Anadolu'nun işgal edilmesinin bugünkü şartlar altında mümkün olmadığını" bildirmesi, bu işgal girişimine engel olmuştur.⁷²

Görünüşte "kömür deposu inşa etmek" olan bu girişimin gerçekte bir işgal niyeti taşıyor olması, İtalyanların gelecekte izleyecekleri politika hakkında ipuçları veriyordu. Bu teşebbüs, gelecekteki işgallerini de inandırıcı olmayan nedenlerle yapan İtalyanların, hiç olmazsa Antalya, Marmaris ve Fethiye'yi Ocak 1919'da işgal etmeye kesin karar vermiş olduklarını göstermektedir. İtalyan faaliyetlerine karşı Osmanlı makamlarının tutumu da, İtalyan işgallerini kabullenmekten başka bir şey yapma niyeti taşımadıklarını göstermektedir ki, İtalyan işgallerine karşı Osmanlı Devleti'nin resmî politikası da bu yönde olmuş ve sözlü ve yazılı protestolarla yetinerek işgalleri kabullenmiştir.

Kömür deposu yapmaktan "şimdilik" vaz geçmiş olmalarına rağmen Marmaris'de İtalyan faaliyetleri devam etmiştir. 8 Mart'ta İtalyan kontrol memurunun Marmaris'e gelmesinden⁷³ bir kaç gün sonra adalardan kayıklarla, İtalyanların kontrolünde getirilen manifatura, şeker ve kahve kasabada satışa sunulmuştur.⁷⁴ İtalyanların bu tip hareketlerine karşı XVII.Kolordu komutanlığı 57.Tümen'e 4 Mart ve 15 Nisan'da iki tâlimat gönderdi. 4 Mart tarihli yazıda; "sahillerde güvenliğin mükemmel bir halde bulundurulması ve adalarla sahiller arasında artan kaçakçılığın önlenmesi ve gerekirse idare-yi örfiye ve sansürün uygulanması" istendi Antalya'nın işgalinden sonra 15 Nisanda gönderilen ikinci yazıda da "sahillere İtalyanların ihraç yapmalarına karşı nasıl hareket edilmesi gerektiğinin sorulduğu, Sadâret'den, mütarekeye aykırı her hareketin protesto edilmesinin ve kıtaat ve memurin-i Osmaniye'nin yerlerini terk etmemelerinin ve birliklerin toplu halde bulundurulmasının tebliğ edildiği" bildirildi.⁷⁵

İtalyanlar 28 Mart 1919'da Antalya'yı işgal ettikten sonra, Menteşe sahillerindeki faaliyetlerini arturdular. Antalya'nın işgalinden hemen sonra Fethiye kaymakamlığı 175.Alay komutanlığından, "İtalyan işgaline karşı" asker talebinde bulduysa da,⁷⁶ bu

⁶⁹ ATASE Arş. Kl. 60, D. 237(5-1), Fh. 17.

⁷⁰ ATASE Arş. Kl. 109, D. 39 (84), Fh. 7-1.

⁷¹ ATASE Arş. Kl. 109, D. 393(84), Fh. 7-1.

⁷² D.D.I.VI/1, s. 441, B. 831.

⁷³ ATASE Arş. Kl. 22, D. 87 (45), Fh. 29.

⁷⁴ *Islahat*, 18 Mart 1919.

⁷⁵ ATASE Arş. Kl. 400, D. 1, Fh. 69, 183.

⁷⁶ ATASE Arş. Kl. 400, D. 1, Fh. 136.

talebe, asker yetersizliğinden dolayı olumlu cevap verilemedi.⁷⁷ 4 Nisan günü bür torpidoyla Fethiye'ye gelen Rodos belediye başkanı Fethiye belediye başkanını gemiye çağırır ve "kendilerine bir hükümet seçmeleri gerektiğini, İtalyan hükümetinin âdil ve medenî bir hükümet olduğundan İtalya'yı tercih etmelerini" söyledi.⁷⁸ 57. Tümen komutanlığı bu konuda Mentеше mutasarrıflığına 10 Nisanda verdiği cevapta, "işgal tehlikesine karşı Fethiye'de sükûn ve âsaişin korunmasını ve silah ve cephanenin Muğla'ya nakledilmesini" bildirdi.⁷⁹

Fethiye'de bunlar olurken İtalyanlar, limanın gemilerin demir atmasına uygun gördükleri ve adalara yakın olan⁸⁰ Bodrum'da bir eczahane açarak hastaları ücretsiz tedaviye başladılar. İtalyanları kıskanan Yunanlılar da Bodrum'a bir sağlık ekibi gönderdiler.⁸¹ Bodrum'a gelen İtalyan heyetinin başkanlığını yapan Dr. Naccarato, "heyetin amacının insanî olduğunu, savaştan etkilenenlere yardım etmek, ihtiyaçlarını karşılamak, halkın sağlığıyla ilgilenmek ve ilaç vesaire dağıtmak olduğunu" söylemiştir. Heyetin asıl amacını anlamayan Bodrum halkı, savaştan perişan bir halde çıkan memleketin durumunu düşündüğünden bu heyete düşmanca davranmamıştır. Bunun aksine Bodrum'a gelen Yunan heyeti halkın tepkisiyle karşılaşmış ve İtalyanlara sığınmıştır.⁸²

Gerçi Fethiye'deki bu Yunan sağlık heyeti halkın tepkisiyle karşılaşınca İtalyanlara sığınmak zorunda kalmıştır, fakat Mentеше sahillerindeki İtalyan-Yunan rekabeti bir takım olayların çıkmasına da sebep olmuştur. 13 Nisanda Fethiye'ye gelen Yunan Kızıllıhaç'ı işaretli bir doktor ve 6 asker karaya çıkması ve bunların gemiye iade edilmesi sırasında Türklerle Rumlar arasında sürtüşmeler meydana gelmiştir. Bunu bahane eden İtalyanlar karaya 30 asker çıkarmışlarsa da, mahallî hükümetin, İtalyan askerlerinin karaya çıkmasını gerektirecek bir durum olmadığını söylemesi ve kararlı tutumu sonucu karaya çıkan bu askerler gemiye geri gönderilmişlerdir.⁸³

Bu son olaydan sonra Osmanlı Hükümeti sahillerin işgalinin an meselesi olduğunu ve İtalyanların Rodos'da askerî hazırlıklar yaptıklarını⁸⁴ bildiği için ilgilileri, bölgede "âsaişin muhafaza edilmesine itina gösterilmesi" konusunda uyarmıştır.⁸⁵ Bu çabalara rağmen, işgal öncesinde Fethiye'de; limanda bulunan İtalyan gemisindeki askerlerin karaya çıkıp kasabayı gezmeleri,⁸⁶ halkı ücretsiz tedavi etmekte olan

⁷⁷ ATASE Arş. Kl.400,D.1,Fh.156.

⁷⁸ ATASE Arş. Kl.400,D.1,Fh.136, Aker,a.g.e., s.45.

⁷⁹ ATASE Arş. Kl.400,D.1,Fh.165.

⁸⁰ Manetti, *L'Anatolia Meridionale*, s.11, Manetti, *L'Anatolia*, s.218.

⁸¹ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.48.

⁸² Bodrumlu Avram Galanti, *Bodrum Tarihi*, İstanbul, 1945, s.34.

⁸³ Aker,a.g.e., s.45.

⁸⁴ ATASE Arş. Kl.76,D.4(285),Fh.22,22-1.

⁸⁵ B.O.A. DH-ŞFR.D.98,V.250.

⁸⁶ ATASE Arş. Kl.400,D.1,Fh.180.

doktorlara üniformalı sağlık memurlarının refakat etmeleri,⁸⁷ sıradan davranışlar haline gelmiştir.

Fethiye'den sonra yine Marmaris'e yönelen İtalyanlar kömür deposunu tekrar gündeme getirdiler. 22 Nisanda Fethiye'ye uğradıktan sonra Marmaris'e gelen Regina Elena gemisinin komutanı Albay Alessandro Ciano, ertesi gün mahallî hükümete gönderdiği bir subayla, kömür deposu için müracaat etti. İtalyanlar, cevap alana kadar askerlik dairesi deposunun civarında bir ahşap iskelenin inşasına başlamak üzere malzeme de getirmişlerdi.⁸⁸ Bu arada A.Ciano Marmaris kaymakamını ziyaret etti. Kaymakam İtalyan komutana, "mutasarıftan aldığı emir üzerine kömür deposu tesisi için Dersaadet'ten alacağı cevaba intizar edeceğini ve iskele için de, yanında hiç bir İtalyan askeri bulundurmamak ve muhafazası hükümete ait olmak şartıyla şehir hâricinde bir mahal irâe edeceğini" bildirmiş, İtalyan komutan da bunu kabul ederek oradan ayrılmıştır. Marmaris'deki gelişmeleri Harbiye Nezareti'ne bu şekilde ileten XVII.Kolordu kumandanı Ali Nâdir Paşa, şunları da ilave etti "Mezkur iskele, kömür deposunun iskelesi olacağı ve kömür deposu hiç bir sebab-i meşrua müstenid olmayacağı ve inşası halinde Marmaris'de bir İtalyan hukuk ve alâkasının ihdas ve kabul edilmiş olacağı cihetle men-i esbabının istimaline müsaade buyurulması mârûzdur."⁸⁹

Albay Ciano'nun kaymakamla görüşmesinden sonra İtalyanlar iskelenin inşasına başladılar. 23 Nisanda Marmaris'e gelen 57.Fırka komutanı Albay M.Şefik Bey'in enerjik tutmu sonucu inşaatı tâtil eden A.Ciano, "inşaata kaymakam izin verdiği için başlanıldığını, kömür deposu yapımından vaz geçildiğini, ancak iskelenin mutlaka yapılacağını" söyledi.⁹⁰ Durumu aynı gün XVII.Kolorduya yazan Albay M.Şefik Bey, "kömür deposunun bahane olduğunu, maksadın başka olduğunu"⁹¹ bildirdi. XVII.Kolordu da cevaben, "kömür deposuna müsaade etmek için hükümet-i merkeziyenin muvaffakatının şart olduğunu ve İzmir'deki İtalyan mümessilin nazar-ı dikkatinin celb edildiğini"⁹² yazdı.

Aslında İtalyanlar Marmaris ve Fethiye'deki faaliyetleriyle işgallere zemin hazırlamakla kalmadılar; Osmanlı Hükümeti'nin dikkatini o bölgeye çekerken, Konya'ya asker gönderdiler. Haydarpaşa'dan trenle hareket eden ve Albay Giuseppe di Bisogno'nun komuta ettiği 500 kişilik ve makinalı tüfeklerle donatılmış olan bu birlik 24/25 Nisan 1919 gecesi Konya'ya vardı. Konya'daki mevcutlarını artırırken, 26 Nisan sabahı, Albay A.Ciano Marmaris kaymakamına; "kömür getiren geminin yolda olduğunu, kömürü boşaltmak için depoya ihtiyaç bulunduğunu, izin alamazsa karaya zorla asker çıkaracağını" bildirdi. Kaymakam, Mentеше mutasarıfından izin vermemesi haberini aldı. Bunun üzerine İtalyan komutan, emrinde 60 asker olduğu halde karaya

⁸⁷ ATASE Arş. Kl.400,D.1,Fh.193.

⁸⁸ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.50.

⁸⁹ R.B.A.K.125,D.7.

⁹⁰ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.56, R.B.A. K.125,D.7, Aker,a.g.e., s.51.

⁹¹ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.56-4.

⁹² ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.56-1.

çıkarak deponun inşasına başladı. Durum kaymakam tarafından protesto edildi.⁹³ İtalyanların inşaata başladıklarını 28 Nisanda öğrenen Albay M.Şefik Bey⁹⁴ XVII.Kolorduya bilgi verdi. Kolordu tarafından ertesi gün verilen cevapta; "İtalyanların kömür deposu hususunda ısrar ettiklerinden hükümet-i merkeziyeyi müşkil vaziyette bırakmamak için fiilî mukabelede bulunulmaması ve protesto ile iktifa lüzumu"⁹⁵ bildirildi. 57.Tümen de 175.Alay'a bu yolda emir verdi.⁹⁶ Durumu Harbiye Nezareti'ne 3 mayısta bildiren XVII.Kolordu komutanlığı, "Marmaris'in bir işgal karşısında bulundurulmamas için nezaretin de teşebbüsde bulunması lüzumunu" arzetti.⁹⁷

Bu dönemde İtalyanların Anadolu'daki faaliyetleri barış konferansında müttefikleriyle olan ilişkileriyle ters yönde gelişmiştir. Konferansta, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, müttefiklerine İzmir ve Adriyatik bölgeleri hakkındaki isteklerini kabul ettiremeyen İtalya Başbakanı Orlando, 24 Nisan 1919'da Paris'ten ayrılarak Roma'ya dönmüştür. Orlando'nun olmadığı toplantılarda müttefikleri İzmir konusunda daha rahat hareket ederlerken, İtalyanlar da Anadolu'da, Amerika devlet başkanı Wilson'ın, "İtalyan saldırganlığının ve barışı tehdit edişinin göstergesi"⁹⁸ olarak değerlendirdiği davranışlarda bulundular. Konya'ya asker göndermeleri, Caio Duilio ve Artegliere isimli savaş gemilerinin İzmir'e gelmesi⁹⁹ burada yaşayan İtalyanlar tarafından işgalin habercisi olarak görülüp sevinçle karşılandı. Fakat bu durum Osmanlı makamlarına göre „işgale hazırlık olarak“,¹⁰⁰ İngiltere Başbakanı Lloyd Geoge'a göre ise, „İtalyanlar'ın bir oldu bitti ile İzmir'in işgali" girişimiydi.“ Ona göre, „İzmir meselesini halletmek için 2-3 Yunan alayının şehre girmesi için Venizelos'a izin verilmeliydi.“¹⁰¹ Müttefikler Venizelos'a beklediği izni 6 Mayıs günü verdiler.¹⁰² İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline karar verildiği 12 Mayıs'ta Paris'e dönen Orlando'ya¹⁰³ ve yine aynı İstanbul'daki İngiliz yüksek komiseri tarafından da Fransız ve İtalyan yüksek komiserlerine bildirildi.¹⁰⁴ Zaten İtalyanlar da İzmir'i kaybettiklerini

⁹³ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.59-1, Aker, a.g.e., s.51.

⁹⁴ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.58.

⁹⁵ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.59.

⁹⁶ ATASE Arş. Kl.401,D.2,Fh.60.

⁹⁷ ATASE Arş. Kl.181,D.81,Fh.41.

⁹⁸ Smith, a.g.e.,s.89.

⁹⁹ *Müsâvât*, 30 Nisan 1919.

¹⁰⁰ R.B.A. K.125,D.7, ATASE Arş.Kl.22, D.87(45), Fh.44.

¹⁰¹ Yuluğ Tekin Kurat, „Batılı Kaynakların Işığında İzmir'in İşgali Sorunu“, (15 Mayıs 1919), VII.Türk Tarih Kongresi, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, c.2, Ankara, TTK Yay. 1973, s.846.

¹⁰² Smith, a.g.e. s.91-91.

¹⁰³ Kurat, a.g.m. s.848, Smith, a.g.e. s.93-94.

¹⁰⁴ Sforza, *L'Italia...*,s.59, Sforza, *Makers of...*,s.359.

anladıklarından, 11 Mayıs'tan itibaren, Antalya'dan sonra Güneybatı Anadolu'da geniş bir bölgeyi işgal etmeye başlamışlardı.¹⁰⁵

SONUÇ: Birliğini sağladıktan sonra başta Trablusgarb olmak üzere Osmanlı topraklarına göz diken İtalya, buraya yerleştikten sonra Güneybatı Anadolu bölgesine yöneldi. I.Dünya Savaşı'na, girerken Müttefikleriyle imzaladığı gizli antlaşmalarla; başta İzmir ve Antalya olmak üzere geniş bir bölge İtalya'ya vaad edildi. Ancak, savaş galip bitirmiş olmasına rağmen, Müttefiklerinden beklediği desteği bulamayan İtalya, Türkiye politikasını onlardan bağımsız hale getirirken, Anadolu'da da, gelecekte işgallere zemin hazırlamak üzere bir takım faaliyetlerde bulunmuştur.

İtalya; Mondros Mütarekesi'nden sonra İzmir ve Batı Anadolu'nun diğer bölgelerinde, herhangi bir tepkiyle karşılaşmadan elini kolunu sallayarak dolaşmıştır. Bunu, gizli antlaşmaların ve mütarekenin kendisine tanıdığı bir hak olduğuna ileri sürmüştür. Gizli antlaşmalarla kendisine vaad edilen yerlere savaş gemileri ve sağlık heyetleri göndermek, kömür deposu ve iskele yapma girişimlerinde bulunmak gelecekteki işgallere hazırlık olduğu kadar, bölge halkının ve hükümetin tepkisini ölçmeye yönelik davranışlardır.

Osmanlı Devleti'nin rızası olmadan ve ona rağmen yapılan bu hareketler gerçekte Osmanlı Devleti'nin hükümlerlik haklarının ihlâliydi. Ancak hükümlerlik hakları çiğnenen devletin protestodan başka yapacak bir şeyinin olmaması, bunu bir zaaf olarak değerlendiren İtalya'yı cesaretlendirmiştir. Bu faaliyetlerle, daha sonra resmen işgal edilecek olan bölge, yavaş yavaş İtalyan nüfuzuna girerken Osmanlı hâkimiyetinden de süratle uzaklaşıyordu.

Mevlüt Çelebi

---

¹⁰⁵ İtalyan işgalleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Mevlüt Çelebi, "Millî Mücadele'de İtalyan İşgalleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.IX, sayı:26, (Mart 1993), ss.395-416.